

Η Σκέψη του Μάρρεϋ Μπούκτσιν για την Οικονομία

Μάκης Κορακιανίτης

Ο Μπούκτσιν έχει κάνει μια ενδελεχή κριτική και έχει περιγράψει αναλυτικά τις σύγχρονες μορφές καταδυνάστευσης και εξαχρείωσης των ανθρώπων από το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα - τον κρατικό καπιταλισμό- που τον περιγράφει ως εξής: «η «ελεύθερη αγορά» συγχωνεύτηκε με τον οικονομικό σχεδιασμό, η ατομική ιδιοκτησία με την εθνικοποιημένη ιδιοκτησία, ο ανταγωνισμός με τον ολιγοπωλιακό έλεγχο της παραγωγής και της κατανάλωσης, η οικονομία με το κράτος» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Ο καπιταλισμός επεκτείνοντας σε όλες τις όψεις της ανθρώπινης ζωής τη λογική της εμπορευματοποίησης έχει απογυμνώσει τον άνθρωπο και τον κοινωνικό του κόσμο από κάθε άλλο περιεχόμενο πέρα από τις ωμές σχέσεις συναλλαγής κι έχει οδηγήσει σε μαρασμό θεσμούς και σχέσεις που βασίζονται στην αλληλοβοήθεια, την αλληλεγγύη, τη συνεργασία και τη δημιουργική προσπάθεια.

Όπως ακριβώς αυτό το οικονομικό σύστημα εξαρθρώνει τα οικοσυστήματα της φύσης για να τα μετατρέψει σε εμπορεύσιμη ύλη, κατά τον ίδιο τρόπο ερημοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις, τις υποβαθμίζει σε σχέσεις ανταλλαγής απλοποιώντας την ανθρώπινη ζωή και υποβιβάζοντάς την στο επίπεδο του πράγματος. Ή -για να το πούμε με τη γλώσσα της κοινωνικής οικολογίας- ο καπιταλισμός καταστρέφει το πολυσύνθετο κοινωνικό οικοσύστημα και, όπως το θέτει ο Μπούκτσιν «απλοποιεί κυριολεκτικά την κοινωνική ζωή στο επίπεδο του ανόργανου» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Ο Μπούκτσιν «δανείζεται» στην κοινωνική κριτική του μια περιγραφή από το χώρο της οικολογίας για να καταδείξει την έκταση του προβλήματος, αφού σημειώνει ότι «έχω τονίσει **αλλού**

ότι από οικολογική άποψη το σημαντικότερο δεν είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, αλλά η απλοποίηση του περιβάλλοντος... Ο καπιταλισμός καταστρέφει κυριολεκτικά το έργο της οργανικής εξέλιξης... υπονομεύει τα πολυσύνθετα οικοσυστήματα που δημιουργούν τις τοπικές διαφορές... αντικαθιστά ένα σύνθετο οργανικό περιβάλλον με ένα απλοποιημένο ανόργανο» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Είναι προφανής η αντιστοιχία ανάμεσα στη λεηλασία του περιβάλλοντος που οδηγεί στο φτώχεμα των οικοσυστημάτων και στη ροπή του καπιταλισμού να αποδομεί τον πολύπλοκο κοινωνικό ιστό και να εγκαθιστά στον πυρήνα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής το απομονωμένο -ιδιωτικοποιημένο-ιδεοληπτικό άτομο- όταν άλλες προκαπιταλιστικές κοινωνικές μορφές είχαν στον πυρήνα τους τα γένη, τις οικογένειες, την Πόλη, τις συντεχνίες και τις γειτονιές.

Σε αυτήν την κοινωνική έρημο, το κοινωνικό κενό, η κοινωνία έχει χάσει την εσωτερική της ζωή και έχει μετατραπεί σε άβουλη χειραγωγήσιμη μάζα. Και ακριβώς επειδή είναι ανήμπορη και ανίκανη να οργανώνει από μόνη της τις ζωτικές λειτουργίες της, γραφειοκρατικοποιείται σε εντεινόμενο βαθμό: η γραφειοκρατία αναλαμβάνει να διαχειριστεί διευρυνόμενους τομείς της κοινωνικής ζωής, που σε προκαπιταλιστικές κοινωνίες -και ακόμη και σε ένα πρώιμο καπιταλιστικό στάδιο- η οργάνωσή τους ήταν σε σημαντικό βαθμό έργο των ίδιων των άμεσα ενδιαφερομένων.

Ο κρατικός καπιταλισμός με τη γενικευμένη εμπορευματοποίηση και την εντεινόμενη γραφειοκρατικοποίηση οδηγεί την ανθρωπότητα σε μια εφιαλτική α-κοινωνικότητα, στη μηχανική αναπαραγωγή μαζικών προτύπων, στη γενικευμένη αφασία και αδράνεια, στην τυποποίηση και ομογενοποίηση.

Επιχειρώντας ο Μπούκτσιν να προτάξει μια άλλη οικονομία με ηθικό περιεχόμενο και να την αντιπαραθέσει στην κυρίαρχη οικονομία και την εγγενή ανηθικότητά της, υιοθετεί την ακόλουθη στρατηγική: παίρνοντας τα «καλά» από προκαπιταλιστικές προβιομηχανικές κοινωνίες, βάζει την

οικονομία της αγοράς αντιμέτωπη με βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, που η σκανδαλώδης έλλειψή τους καταδεικνύει τον ανορθολογισμό και την απανθρωπιά του σύγχρονου καπιταλισμού.

Ο Μπούκτσιν φυσικά δεν αγνοεί, ούτε παραγνωρίζει, τα καταπιεστικά χαρακτηριστικά -τον τοπικισμό για παράδειγμα και το πατριαρχικό πνεύμα- των παραδοσιακών τρόπων ζωής στην ύπαιθρο. Επισημαίνει όμως ότι αυτοί οι τρόποι ζωής -μακριά από τις μαζικοποιημένες και μολυσμένες πόλεις- προσέφεραν ένα αρχαϊκό καταφύγιο απέναντι στο εργοστάσιο, το γραφείο και το εμπορικό κέντρο, ένα καταφύγιο το οποίο εφοδίαζε τους ανθρώπους «όχι μόνο με ένα βαθύ ανθρώπινο και προσωπικό αίσθημα, αλλά και με ένα αίσθημα αντίθεσης και δυσαρμονίας ανάμεσα σε έναν ηθικό κόσμο στον οποίο (...) οι αξίες της αρετής και της ποιότητας της ζωής (...) καθοδηγούσαν τα οικονομικά πρότυπα και έναν κόσμο της αγοράς στον οποίο είναι οι αξίες του κέρδους και του εγωτισμού που υπαγορεύουν τους ηθικούς κανόνες» (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση, Εκδόσεις Βιβλιοπέλαγος).

Ο Μπούκτσιν χρησιμοποιεί τη σύγκριση προκαπιταλιστικού και καπιταλιστικού κόσμου για να καταδείξει ότι ο καπιταλισμός, πέρα από την προκλητικά άνιση κατανομή των παραγόμενων προϊόντων, πέρα από τη στρεβλή και σπάταλη κατανομή των οικονομικών πόρων και πέρα από το ότι βασικό του γνώρισμα αποτελεί η ουσιαστική έλλειψη ελέγχου του εργαζόμενου πάνω στο προϊόν του, χαρακτηρίζεται επιπλέον από την απουσία θεμελιωδών ποιοτικών στοιχείων που η ύπαρξή τους θα διασφάλιζε την αξιοπιστία, την ποιότητα και τη χρησιμότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και τον έλεγχο του καταναλωτή πάνω σε αυτό που καταναλώνει.

Θα παραθέσω κάποια αποσπάσματα μέσα στα οποία υπάρχουν διάσπαρτες κάποιες από τις παραστάσεις και τις έννοιες με βάση τις οποίες ο Μπούκτσιν θα δώσει το περίγραμμα της εναλλακτικής οικονομίας την οποία προτείνει και την οποία προσδιορίζει ως

οικολογική, αντι-ιεραρχική, α-κρατική, αντι-καπιταλιστική, βασισμένη σε αποκεντρωμένες αυτόνομες, αμεσοδημοκρατικές κοινότητες οι οποίες συνενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή.

«Στις προηγούμενες εποχές η αξία ενός προϊόντος ήταν ηθικά ενσωματωμένη στην αξία εκείνου που το παρήγαγε και το πουλούσε. Η αξία που ο αγοραστής προσέδιδε σε ένα εμπόρευμα, σε κάθε ανταλλάξιμο αντικείμενο, αποτελούσε το ηθικό μέτρο της ακεραιότητας του ατόμου από το οποίο το αγόραζε. Η δυσφήμιση αυτού του αντικειμένου, η επιστροφή του με υποτιμητικά σχόλια για την ποιότητά του, ισοδυναμούσε με την αμφισβήτηση της εντιμότητας και του αυτοσεβασμού του πωλητή -όχι απλώς ως «καλού» παραγωγού, αλλά ως προσώπου με ηθικές αρχές. Με αυτήν την έννοια ο τεχνίτης ήταν τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που με δεξιοτεχνία έφτιαχνε και ο πωλητής τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που πουλούσε». «(...) χρησιμοποιώ τον όρο «καλός» όχι με την εργαλειακή έννοια της τεχνικής τελειότητας, που σήμερα με χαρακτηριστικό τρόπο σηματοδοτεί αυτή η λέξη, αλλά ηθικά με την έννοια της ανθρώπινης αγαθότητας και της ηθικής ακεραιότητας.

«Αγαθή πρόθεση» σήμαινε ειλικρίνεια, ακεραιότητα, αξιοπιστία, υπευθυνότητα και υψηλό αίσθημα εξυπηρέτησης του κοινού και όχι επικράτηση στην αρένα της αγοράς, οικονομική εξουσία ή τον επινοημένο μύθο «του ανώτερου προϊόντος» που έχει εντυπωθεί στον κοινό νου μέσω της διαφήμισης. **Δεν αγόραζε κανείς τη μάρκα που επανειλημμένα εμφανιζόταν στις οθόνες των τηλεοράσεων, στις φωτεινές επιγραφές με νέον και στις τοιχοκολλημένες διαφημιστικές αφίσες. (...) Η τιμή υποδήλωνε έναν ηθικό δεσμό, όχι απλώς την ανταλλαγή των «αγαθών» για το χρήμα. Η υπογραφή του παραγωγού ή του πωλητή εμφανιζόταν τόσο στο προϊόν όσο και στην απόδειξη πληρωμής. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν όρους όπως «δίκαιες τιμές» και όχι απλώς «τιμές ευκαιρίας».** Μεταξύ αγοραστή και πωλητή εγκαθιδρύετο ένας ηθικός δεσμός που υποδήλωνε την αμοιβαία εμπιστοσύνη και στην πραγματικότητα την εξάρτηση του ενός από τον άλλο για τα

αναγκαία και αγαθά πράγματα της ζωής».

Και καταλήγει: «Δε θα έπρεπε να αποδώσουμε αυτού του είδους τις σχέσεις σε μακρινές εποχές όπως ο Μεσαίωνας. Όσο υποτυπώδεις κι αν ήταν διατηρήθηκαν μέχρι τη δεκαετία του 1930 (αναφέρεται φυσικά στις Η.Π.Α.) κατά την οποία η παραγωγή - παρά τον αυξανόμενο μαζικό της χαρακτήρα- συνήθως ελεγχόταν στο βαθιά προσωποποιημένο χώρο των καταστημάτων λιανικής πώλησης της μικρής γειτονιάς, στα εργαστήρια ραπτικής, στον τσαγκάρη, στα καπνοπωλεία, στα αρτοποιεία και σε μια ατέλειωτη αλυσίδα καταστημάτων όπου η δουλειά γινόταν κάτω από το βλέμμα του πελάτη και των περαστικών. **Σήμερα η ανωνυμία και η αποπροσωποποίηση της αγοράς έχουν σχεδόν εξολοκλήρου απογυμνώσει τη διαδικασία της ανταλλαγής από την ηθική της διάσταση**» (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Μέσα σε αυτά τα αποσπάσματα μπορούμε να διακρίνουμε τις κατευθυντήριες γραμμές πάνω στις οποίες ο Μπούκτσιν προτείνει να οργανώσουμε την άλλη οικονομία, την εναλλακτική οικονομία, την ηθική όπως την αποκαλεί οικονομία. Ποιες είναι συνοπτικά αυτές οι γραμμές;

Η οικονομική δραστηριότητα οργανώνεται στη βάση ηθικών αρχών. Η ηθική των συμπληρωματικών σχέσεων και των σχέσεων συνεργασίας γίνεται η οργανωτική, ή θεσμίζουσα, αρχή γύρω από την οποία συγκροτούνται οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής. «*Η φροντίδα, η υπευθυνότητα και η υποχρέωση γίνονται η αυθεντική «αναρτημένη τιμή» μιας ηθικής οικονομίας σε αντιδιαστολή με τον τόκο, το κόστος, την αποδοτικότητα που υπεισέρχονται στην «αναρτημένη τιμή» της αγοραίας οικονομίας*» (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Οι ηθικές αυτές αρχές δεν αποτελούν αφηρημένες έννοιες, άλλα προϋποθέτουν συγκεκριμένους θεσμούς και καθορισμένες μορφές συμπεριφοράς. Η ηθική εδώ είναι μια υλική δύναμη, μια θεσμίζουσα συλλογική δύναμη, η οποία εδράζεται στη βαθιά επίγνωση της ύπαρξης ενός γενικού ανθρώπινου συμφέροντος, το οποίο συν τοις άλλοις εξυπηρετείται πιο δίκαια και πιο

ορθολογικά όταν η ζωή του ανθρώπινου είδους τοποθετείται σε χρονικούς ορίζοντες που υπερβαίνουν τις δικές μας ζωές και παίρνουν -αν μη τι άλλο υπόψη τους- τις ζωές των παιδιών μας και των παιδιών των παιδιών μας. Καθώς ο φυσικός κόσμος βάζει πλέον εμφανή οικολογικά όρια στην αλόγιστη οικονομική ανάπτυξη, που ευαγγελίζεται το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα, γίνεται άμεση και επιτακτική η ανάγκη να σκεφτόμαστε και να ενεργούμε με όρους γενικού ανθρώπινου συμφέροντος κι όχι σαν μεμονωμένα εξατομικευμένα αρπακτικά που για το πρόσκαιρο συμφέρον και βόλεμά τους αφήνουν πίσω τους ερείπια. Πρόκειται για την απόκτηση μιας γνώσης και μιας συνείδησης, που απαιτεί φυσικά τις ανάλογες διανοητικές και ψυχικές διεργασίες.

Για τον Μπούκτσιν είναι προφανές ότι η κοινωνική ανατροπή και η συνεπακόλουθη αναδιοργάνωση της οικονομίας πηγάζουν από μια πολιτισμική επανάσταση στο πλαίσιο της οποίας οι πολίτες αποφασίζουν να επανεξετάσουν συνολικά τον τρόπο ζωής, σκέψης και συμπεριφοράς τους. Οι πολίτες της οικολογικής κοινωνίας που προτείνει, ή πράγμα που είναι το ίδιο τα υποκείμενα της ηθικής οικονομίας που αυτή η κοινωνία προωθεί, βρίσκονται σε μια ανοιχτή διαρκή διαδικασία αυτοδιαπαιδαγώγησης, πεδίο της οποίας, εκτός από το μεγάλο σχολείο των λαϊκών συνελεύσεων και της συμμετοχής στα κοινά, είναι ο χώρος της «ηθικοποιημένης» και «επανα-πνευματικοποιημένης» εργασιακής διαδικασίας όπου μαθαίνει κάποιος να αναγνωρίζει τα «οικονομικά αγαθά» τόσο ως προϊόντα που απορρέουν από μια γόνιμη, ενεργητική, εύπλαστη και αλληλεπιδρώσα φύση, όσο και ως τα χειροπιαστά αποτελέσματα μιας ηθικά προσανατολισμένης, συνειδητής και ορθολογικής ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το σύστημα μέσα στο οποίο παίρνουν σάρκα και οστά οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής είναι αυτό του **ελευθεριακού κοινοτισμού ή ελευθεριακού δημοτισμού**. Δίνω και τις δύο μεταφράσεις του *libertarian municipalism* (κοινοτισμός ή δημοτισμός), γιατί ο Μπούκτσιν αναφέρεται κυριολεκτικά στη **σημερινή διοικητική διαίρεση του δήμου ή της κοινότητας, ως τον κατάλληλο -λόγω της ανθρώπινης κλίμακάς του- κοινωνικό**

χώρο στον οποίο μπορούμε να βασιστούμε για τη δημιουργία των ελεύθερων οικοκοινοτήτων. Ο Μπούκτσιν κάνει σαφώς τη διάκριση ανάμεσα στην εκλογική δραστηριότητα σε εθνικό επίπεδο και την εκλογική διαδικασία σε τοπικό επίπεδο. Απορρίπτει ως αποπροσανατολιστική και φθοροποιό τη συμμετοχή στις βουλευτικές εκλογές, ενώ αντίθετα προτείνει την κινητοποίηση υπέρ της εκλογικής εμπλοκής σε τοπικό επίπεδο θεωρώντας τους δήμους και τις κοινότητες ως ένα εν δυνάμει σημαντικό «κέντρο λήψης αποφάσεων». Η πρακτική εξόδου από το υπάρχον καθεστώς, που προτείνει, περιλαμβάνει στην αρχική της φάση μια κατάσταση δυαδικής, όπως την αποκαλεί, εξουσίας, η οποία αντιπαραθέτει στο συγκεντρωτικό κράτος και τις γραφειοκρατικές του δομές τις αποκεντρωμένες τοπικές λαϊκές συνελεύσεις -από τις συνελεύσεις των πολιτών στις γειτονιές και στις συνοικίες στους μεγάλους δήμους μέχρι τις δημοτικές συνελεύσεις στις κωμοπόλεις- και την από τα κάτω προς τα πάνω ομοσπονδιακή τους συνένωση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Σύμφωνα με τον ελευθεριακό δημοτισμό σε μια οικολογικά προσανατολισμένη οικονομία οι αποφάσεις για το τι θα παραχθεί και πώς θα διανεμηθεί κάτι -στον αγροτικό τομέα, στο βιομηχανικό τομέα και στον τομέα των υπηρεσιών- θα πρέπει να λαμβάνονται από τους πολίτες σε άμεσες, πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις. Δηλαδή -ανάμεσα στα άλλα- μέσα από απευθείας σχέσεις που προϋποθέτουν τη φυσική παρουσία και δεν διαμεσολαβούνται από ηλεκτρονικά μέσα. Οι κάτοικοι ενός δήμου ή μιας κοινότητας συμμετέχουν στις λαϊκές συνελεύσεις με την ιδιότητά τους ως πολίτες κι όχι ως εργάτες, αγρότες ή ελεύθεροι επαγγελματίες. Λειτουργούν με άλλα λόγια στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, το ανθρώπινο, εκείνο που εκφράζει τον άνθρωπο στην ολότητά του. Δηλαδή τα γενικά ανθρώπινα συμφέροντα και όχι τα ειδικά συμφέροντα μιας ορισμένης κοινωνικής ή επαγγελματικής κατηγορίας ή συντεχνίας.

Όλες οι οικονομικές μονάδες -γεωργικές εκτάσεις, εργοστάσια, εμπορικά καταστήματα- που βρίσκονται στο έδαφος του συγκεκριμένου δήμου ελέγχονται από τις λαϊκές συνελεύσεις των

αυτόνομων οικοκοινοτήτων. Δεν ασκεί τον έλεγχο ούτε το εθνικό κράτος μέσω του καθεστώτος των εθνικοποιήσεων, ούτε οι εργαζόμενοι σε αυτές τις επιχειρήσεις μέσω ενός κολεκτιβιστικού καθεστώτος -εφόσον οι εργάτες ενδέχεται να ενεργήσουν με βάση τα μερικά συμφέροντα της κοινωνικής τους θέσης, να ταυτιστούν δηλαδή με το ειδικό συμφέρον της επιχείρησης και να μη λειτουργήσουν ως πολίτες με γνώμονα το κοινό καθολικό συμφέρον.

Ο Μπούκτσιν επαναφέρει στο επίκεντρο το κλασικό ιδεώδες του ορθολογικού πολίτη που -ελεύθερος από επί μέρους συμφέροντα- συνάπτει μια έλλογη πρόσωπο-με-πρόσωπο σχέση με τα άλλα μέλη της κοινότητας και συνεισφέρει στο σύνολο ό,τι καλύτερο μπορεί. Το συμμετοχικό οικονομικό σύστημα της οικολογικής κοινωνίας διασφαλίζει ότι το κάθε μέλος της κοινότητας θα παίρνει από το κοινό απόθεμα προϊόντων ό,τι έχει ανάγκη με βάση την αρχή «από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Για τη διαχείριση και επίλυση ζητημάτων που ξεπερνάνε τα όρια της οικοκοινοτήτων και εμπλέκουν γεωγραφικά ευρύτερες περιοχές, οι οικολογικές α-κρατικές αμεσοδημοκρατικές κοινότητες ενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή -σύμφωνα δηλαδή με τις αρχές του **συνομοσπονδισμού**.

Το σύστημα αυτό βασίζεται σε ένα δίκτυο λαϊκών συνελεύσεων, οι οποίες με βάση την πλειοψηφική αρχή παίρνουν τις αποφάσεις για τα κρίσιμα πολιτικά ζητήματα και στέλνουν αιρετούς και ανακλητούς εντολοδόχους σε τοπικά και περιφερειακά συμβούλια. Μοναδική λειτουργία αυτών των συμβουλίων είναι η ανάληψη αυστηρά διαχειριστικών καθηκόντων, όπως και η διευθέτηση ενδεχόμενων διαφορών ανάμεσα στις διάφορες κοινότητες ή δήμους. Οι εντολοδόχοι αυτοί λογοδοτούν φυσικά (λόγον δίδοναι) στις δημοτικές συνελεύσεις, οι οποίες λειτουργούν στο πλαίσιο «μιας πολιτικής σφαίρας που δεν είναι ούτε κοινοβουλευτική, ούτε γραφειοκρατική, ούτε συγκεντρωτική, ούτε επαγγελματοποιημένη, ούτε κοινωνική, ούτε κρατιστική, αλλά μάλλον όπως αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες στο μέτρο που

αναγνωρίζει το ρόλο της πόλης για το μετασχηματισμό μιας άμορφης ανθρώπινης ομάδας ή μιας μοναδιαίας συνάθροισης ατόμων σε ένα σύνολο πολιτών βασισμένο σε ηθικούς και ορθολογικούς τρόπους σύνδεσης» (Η Ριζοσπαστικοποίηση της Φύσης, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Οι αποκεντρωμένες και διαμορφωμένες σε ανθρώπινη κλίμακα ελευθεριακές οικοκοινότητες εναρμονίζονται με το οικοσύστημα και τη βιοκοινότητα στην οποία γεωγραφικά ανήκουν. Δίνουν προτεραιότητα στη χρήση φυσικών πόρων που υπάρχουν στην περιοχή και που η χρησιμοποίησή τους είχε εγκαταλειφθεί εξαιτίας της συγκεντροποίησης και των μεθόδων μαζικής παραγωγής που ισχύουν στο υπάρχον οικονομικό καθεστώς. Κήποι, καλλιεργούμενες εκτάσεις αλλά και δάση βρίσκουν την αναβαθμισμένη θέση τους σε μια νέα ορθολογική και οικολογική σύνθεση πόλης και υπαίθρου. Η λελογισμένη και εναλλακτική χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και της ακμάζουσας βιομηχανίας μπορεί να προσφέρει το υλικό υπόβαθρο για μια εμπλουτισμένη, αρμονική και εύπλαστη σχέση μεταξύ φύσης και ανθρώπου.

Πιο συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τις τεχνολογίες, ο Μπούκτσιν θεωρεί ότι προϋπόθεση και συνθήκη για μια ορθολογική και δίκαιη κοινωνία είναι η ύπαρξη μιας σχετικής αφθονίας. Αυτό που ο ίδιος έχει ονομάσει **κοινωνία της μετασπάνης**. Κεντρική θέση σε αυτήν την κοινωνία θα έχουν φυσικά οι αποκαλούμενες εναλλακτικές τεχνολογίες, οι οποίες με βάση τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα προωθούν την εναρμόνιση του ανθρώπου με τη φύση. Ιδιαίτερη όμως σημασία θα αποδίδεται σε τεχνολογίες - είτε πρόκειται για υπολογιστές είτε για αυτόματες μηχανές- που απελευθερώνουν τα ανθρώπινα όντα από εργατοώρες περιττού και ανούσιου μόχθου. Η βιομηχανική παραγωγή θα βασίζεται στη χρησιμοποίηση των πιο σύγχρονων τεχνολογικών καινοτομιών, έτσι ώστε μικρές ευέλικτες μηχανές να κάνουν διαφορετικές εργασίες δαπανώντας την ελάχιστη δυνατή ποσότητα ενέργειας. Μέσα στο πλαίσιο της ορθολογικής αναδιοργάνωσης της παραγωγής οι βιομηχανίες θα βρίσκονται εγκατεστημένες ανάμεσα σε διάφορες κοινότητες και θα καλύπτουν τις ανάγκες όσο το δυνατόν

περισσότερων οικοκοινοτήτων αποφεύγοντας έτσι την αλόγιστη και άναρχη επανάληψη βιομηχανικών εγκαταστάσεων που παράγουν τα ίδια προϊόντα - μια χαοτική κατάσταση που είναι συνηθισμένη στην οικονομία της αγοράς.

Η παραγωγή θα προκρίνει την ποιότητα έναντι της ποσότητας: οι κατοικίες, η επίπλωση, τα οικιακά σκεύη και τα ενδύματα θα φτιάχνονται για να διαρκούν επί πολλά έτη και σε κάποιες περιπτώσεις για πολλές γενιές. Οι φετιχοποιημένες και κατασκευασμένες «ανάγκες» θα δώσουν τη θέση τους σε μια ελεύθερη και συνειδητή επιλογή αναγκών. Οι πολίτες των ελεύθερων οικοκοινοτήτων δε θα είναι έρμαια πλασματικών ή αμφιλεγόμενων καταναλωτικών προτύπων, που στις κρατούσες συνθήκες παράγει τόσο η δικτατορία της ανταλλακτικής αξίας πάνω στην αξία χρήσης, όσο και η απουσία κριτικής σκέψης και δημόσιας διαβούλευσης. Ως εκ τούτου δε θα είναι υποχρεωτική για την κάλυψη του συνόλου των ανθρωπίνων αναγκών η εφαρμογή του βιομηχανικού μοντέλου παραγωγής με τον υποβόσκοντα γιγαντισμό του, τη συγκεντροποίηση, τη μαζικοποίηση και την κατά κανόνα ιεραρχική δομή του.

Όπου κρίνεται εφικτό και επιθυμητό οι οικοκοινότητες μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη πιο παραδοσιακών τεχνικών και μορφών παραγωγής με έμφαση στην ποιοτική, δημιουργική και καλλιτεχνική εργασία. Οι επαχθείς χειρωνακτικές εργασίες δε θα εκτελούνται αποκλειστικά από συγκεκριμένα άτομα - όπως επιβάλλει ο ισχύων ταξικός και ιεραρχικός καταμερισμός εργασίας- αλλά στο πλαίσιο μιας ουσιαστικής εναλλαγής ρόλων και καθηκόντων θα μπορούν να αναληφθούν από αναδιαμορφωμένες συλλογικότητες μέσα σε ένα κλίμα που δε θα είναι απαραίτητα αυτό της αγγαρείας, αλλά της απαραίτητης προσφοράς στην κοινότητα.

Ένα από τα γλαφυρά παραδείγματα που δείχνουν το εύρος και το βάθος της ολιστικής θεώρησης του Μπούκτσιν για την οικονομία, είναι ο τρόπος που προσεγγίζει την ηλιακή ενέργεια. Γράφει: «*Η χρήση της ηλιακής ενέργεια, μια τεχνολογία που έφτασε σε έναν εξαιρετικά υψηλό βαθμό αρτιότητας και αποδοτικότητας, μπορεί*

να θεωρηθεί οικολογική, όχι μόνο επειδή βασίζεται σε μια ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, αλλά και επειδή φέρνει τον ήλιο, τις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες και, στην πραγματικότητα, τους ίδιους τους ουραμούς στην καθημερινή ζωή μας με έναν ιδιαίτερα χειροπιαστό τρόπο» (Remaking Society, Εκδόσεις Black Rose Books). Είναι σαφές σε αυτό το απόσπασμα το πως ο Μπούκτσιν εννοεί την οικολογία και κατ' επέκταση την οικονομία: όχι ως μια εργαλειοθήκη, τεχνικίστικη, ποσοτικοποιήσιμη, ωφελιμιστική ανθρώπινη δραστηριότητα δίχως πνευματικό και αισθητικό περιεχόμενο, αλλά ως μια διεργασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι, πέρα από το «να γεμίζουν το στομάχι τους», καλλιεργούν μια βαθιά αισθαντικότητα και μια πολυδιάστατη, ουσιαστική και ενεργητική σχέση με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Κλείνοντας ας συνοψίσουμε τη σκέψη του Μπούκτσιν. Η κοινωνική οικολογία προτείνει λύσεις που ο κυρίαρχος λόγος εμφανίζει ως ουτοπικές. Αυτές όμως οι λύσεις αποτελούν πλέον αναγκαιότητα. Αποτελούν για μας αναγκαιότητα αν θέλουμε να έχουμε μια αρμονική ζωή, πλούσια σε δυνατότητες, μέσα σε ένα κόσμο που μην είμαστε απλά ενεργούμενα, αλλά να μπορούμε να τον καταλαβαίνουμε και να συμμετέχουμε στη διαμόρφωσή του.

Από τη σκοπιά της διατήρησης του ανθρώπινου είδους, οι λύσεις αυτές είναι αναγκαίες αν θέλουμε να έχουμε πιθανότητες να επιβιώσουμε ως είδος.

Δεν είναι μόνο το ζήτημα της ολοσχερούς καταστροφής του πλανήτη που ο γνωστός αστροφυσικός Στήβεν Χόκινγκ πρόσφατα την τοποθέτησε σχεδόν με βεβαιότητα σε μια χιλιετία («εξαπλωθείτε μέχρι τότε στο διάστημα», δήλωσε, «βρείτε άλλους πλανήτες να μετοικήσετε, αν δε θέλετε μία καταστροφή στη Γη να σημάνει και το τέλος της ανθρώπινης φυλής»), είναι και το κατεπείγον ζήτημα ότι η γη, εξαιτίας της άνευ όρων και ορίων οικονομικής μεγέθυνσης, βρίσκεται ήδη σε μια διαδικασία αποσύνθεσης, η οποία υπονομεύει άμεσα τόσο την ανθρώπινη ζωή, όσο τη ζωή άλλων έμβιων όντων.

Η λύση που προτείνει η κοινωνική οικολογία για την αναδιαμόρφωση της οικονομίας είναι αυτή της ηθικής οικονομίας: δηλαδή ένα συμμετοχικό και ορθολογικό σύστημα παραγωγής και διανομής, το οποίο δεν εξυπηρετεί απλά τις υλικές μας ανάγκες, αλλά αντιμετωπίζει συνολικά την οικονομία ως το πεδίο όπου καλλιεργούνται πνευματικοί και ηθικοί δεσμοί τόσο ανάμεσα στους ανθρώπους που συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν, όσο και ανάμεσα στον εργαζόμενο και στο προϊόν της εργασίας του, το οποίο επειδή δεν έχει το χαρακτήρα του εμπορεύματος, δηλαδή του πράγματος που παράγεται καταναγκαστικά για να πουληθεί σε μια απρόσωπη και ανώνυμη αγορά, γίνεται ένα αντικείμενο που ενσωματώνει το σεβασμό, τη φροντίδα, την υπευθυνότητα και την εμπνευσμένη δουλειά αυτού που το παράγει.

Αυτή η νέα οικονομία αναλαμβάνει να καλύψει τις ανάγκες μιας αυτόνομης αποκεντρωμένης αμεσοδημοκρατικής οικοκοινότητας - συνενωμένης με άλλες οικοκοινότητες μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή. Το μέγεθος της κοινότητας αυτής είναι τέτοιο που αφενός να επιτρέπει στους πολίτες να συνέρχονται και να συναποφασίζουν μέσα από πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις για όλα τα μεγάλα και κρίσιμα ζητήματα και αφετέρου οι ανθρώπινες δραστηριότητες να μην προκαλούν στη γύρω βιοκοινότητα ένα βάρος που να μην μπορεί αυτή να το αντέξει. Με οικολογικούς όρους η ανθρώπινη δραστηριότητα να μη υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα των γύρω οικοσυστημάτων.

Με τα λόγια του ίδιου του Μπούκτσιν: «(...) η οικολογικά προσανατολισμένη κοινωνία θα μπορούσε να είναι προοδευτική και όχι οπισθοδρομική, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση όχι στον πρωτογονισμό, στον ασκητισμό και στην απάρνηση, αλλά στη υλική απόλαυση και στην ανάπαυση. Για να μπορέσει μια κοινωνία να κάνει τη ζωή όχι μόνο ιδιαίτερα ευχάριστη για τα μέλη της αλλά και αρκετά άνετη ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην πνευματική και πολιτισμική αυτοκαλλιέργεια τους, η οποία είναι απαραίτητη για τη δημιουργία πολιτισμού και μιας σφύζουσας πολιτικής ζωής, οφείλει να μην αρνηθεί τη σπουδαιότητα της τεχνικής και της επιστήμης, αλλά να τις εναρμονίσει με οράματα

ανθρώπινης ευτυχίας και άνεσης.

Η κοινωνική οικολογία δεν είναι μια οικολογία της πείνας και της υλικής στέρησης, αλλά της αφθονίας. Αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ορθολογικής κοινωνίας στην οποία η σπατάλη, η υπερβολή, θα τίθεται υπό έλεγχο από ένα νέο σύστημα αξιών. Και όταν ή εάν προκύπτουν ελλείψεις ως αποτέλεσμα ανορθολογικής συμπεριφοράς, οι λαϊκές συνελεύσεις θα εγκαθιδρύουν ορθολογικά επίπεδα κατανάλωσης μέσω δημοκρατικών διαδικασιών. Εν συντομία, η κοινωνική οικολογία τάσσεται υπέρ της διεύθυνσης, του σχεδιασμού και των κανονισμών που διαμορφώνονται από λαϊκές συνελεύσεις και κατά των ανεύθυνων μορφών συμπεριφοράς που πηγάζουν από ατομικές ιδιορρυθμίες» (Το Πρόταγμα του Κομμουναλισμού).

* Το παρόν κείμενο παρουσιάστηκε από τον Μάκη Κορακιανίτη στην εκδήλωση «Η Κοινωνική Οικονομία ως Αγαθό όλης της Κοινωνίας» που έγινε στις 11/12/16 στο Συνεργατικό Καφενείο Περιμπανού από το [TRISE](#). Ολόκληρο το ηχητικό της εκδήλωσης εδώ:

* Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν γεννήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1921 στο Μπρονξ της Νέας Υόρκης από γονείς Ρωσοεβραίους και πέθανε στις 30 Ιουλίου του 2006 στο Μπέρλινγκτον της Πολιτείας Βερμόντ. Από τους σημαντικότερους στοχαστές του ελευθεριακού κομμουνισμού και θεμελιωτής της ριζοσπαστικής οικολογικής σκέψης. Η σύνθεση ελευθεριακών ιδεών και οικολογίας που πραγματοποίησε στις αρχές της δεκαετίας του '60 είχε ως αποτέλεσμα το πρόταγμα της Κοινωνικής Οικολογίας. Εργάστηκε ως βιομηχανικός εργάτης στην αυτοκινητοβιομηχανία και συμμετείχε στο αμερικανικό εργατικό κίνημα της δεκαετίας του '30 ως επαναστάτης συνδικαλιστής. Αυτομορφώθηκε και στα τέλη της δεκαετίας του '60 δίδαξε σε ένα από τα μεγαλύτερα ελεύθερα πανεπιστήμια των ΗΠΑ στο Alternative University στη Νέα Υόρκη και από το 1974 μέχρι το 1983 έγινε τακτικός καθηγητής στο Ramapo (Ράμαπο) College όπου δίδαξε Κοινωνική θεωρία. Τη

δεκαετία του '80 αναμίχθηκε ενεργά με τα κινήματα της Νέας Αριστεράς και της αντικουλτούρας. Το 1974 ίδρυσε -μαζί με τον ανθρωπολόγο Νταν Τσόντορκοφ- το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βερμόντ. Πολυγραφότατος στοχαστής έχει συγγράψει πολλά βιβλία στα οποία επεξεργάζεται κριτικά τα κρίσιμα κοινωνικά, οικολογικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα της εποχής μας. Αποτελεί έναν από τους πιο πολυμεταφρασμένους στα ελληνικά ξένους συγγραφείς.